

KRIPTO AKTIVLAR ORQALI PUL YUVISH: USULLAR, XALQARO TARTIBGA SOLISH VA YECHIMLAR TAHLILI

Niyozmetov Alisher Ramatjon o'g'li

Huquni muhofaza qilish akademiyasi tinglovchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19768896>

Annotatsiya. Ushbu maqolada kripto aktivlar orqali amalga oshirilayotgan pul yuvish jarayonlari, ularning an'anaviy moliyaviy tizimdan farqlari, jinoyatchilar tomonidan qo'llaniladigan asosiy usullar hamda xalqaro miqyosda tartibga solish bo'yicha olib borilayotgan harakatlar tahlil qilinadi.

Tadqiqotda Chainalysis, FATF, Kroll va boshqa yetakchi tashkilotlarning so'nggi ma'lumotlariga tayanilib, stablecoinlar, mikserlar, maxfiylik tangalari va DeFi protokollari orqali pul yuvish tendensiyalari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, Yevropa Ittifoqining MiCA regulatsiyasi, FATF'ning "Sayohat qoidasi" (Travel Rule) va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar doirasidagi choralar baholanadi.

Kalit so'zlar: kripto aktivlar, pul yuvish, kriptovalyuta, stablecoin, AML/CFT, FATF, MiCA, mikser, DeFi, blokcheyn tahlili, Travel Rule, virtual aktivlar xizmati ko'rsatuvchilar (VASP).

Abstract. This article analyzes money laundering processes carried out through crypto assets, their differences from the traditional financial system, key methods used by criminals, and international regulatory efforts.

Drawing on the latest data from Chainalysis, FATF, Kroll, and other leading organizations, the study examines money laundering trends involving stablecoins, mixers, privacy coins, and DeFi protocols. Additionally, it evaluates measures within the framework of the European Union's MiCA regulation, FATF's Travel Rule, and other regulatory documents.

Keywords: crypto assets, money laundering, cryptocurrency, stablecoin, AML/CFT, FATF, MiCA, mixer, DeFi, blockchain analytics, Travel Rule, Virtual Asset Service Providers (VASP).

Аннотация. В данной статье анализируются процессы отмывания денег, осуществляемые через криптоактивы, их отличия от традиционной финансовой системы, основные методы, используемые преступниками, а также усилия по регулированию этой сферы на международном уровне.

В исследовании, опирающемся на последние данные Chainalysis, FATF, Kroll и других ведущих организаций, рассматриваются тенденции отмывания денег через стейблкоины, миксеры, конфиденциальные монеты и DeFi-протоколы. Также дается оценка мерам, принятым в рамках регламента Евросоюза MiCA, «правила передачи информации» (Travel Rule) FATF и других нормативно-правовых актов.

Ключевые слова: криптоактивы, отмывание денег, криптовалюта, стейблкоин, ПОД/ФТ, FATF, MiCA, миксер, DeFi, блокчейн-аналитика, Travel Rule, поставщики услуг виртуальных активов (VASP).

1. KIRISH

Kriptovalyutalar moliyaviy texnologiyalar sohasida inqilobiy o'zgarishlarga olib keldi.

Ular an'anaviy moliyaviy tranzaksiyalarning samaradorligini oshirdi, markazlashtirilmagan tizimlarni yaratdi va moliyaviy xizmatlarga kirishni kengaytirdi. Biroq, aynan shu xususiyatlar – anonimlik, chegarasizlik va markaziy nazorat organlarining yo'qligi –

jinoyatchilar uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. Bugungi kunda kripto aktivlar orqali pul yuvish global moliyaviy xavfsizlikka jiddiy tahdid solmoqda.

Kroll kompaniyasining 2025-yildagi hisobotiga ko'ra, kriptovalyuta bilan bog'liq noqonuniy mablag'lar oqimi rekord darajaga yetdi – 2025-yilda butun dunyo bo'yicha taxminan 158 milliard AQSh dollari miqdorida pul yuvilgan bo'lib, bu 2024-yildagi ko'rsatkichdan uch barobar ko'p. Bundan tashqari, BMTning Giyohvandlik va jinoyatchilik bo'yicha idorasi (UNODC) va Xalqaro valyuta fondi (XVF) hisob-kitoblariga ko'ra, yillik global pul yuvish hajmi 800 milliard dollardan 2 trillion dollargacha, ya'ni jahon yalpi ichki mahsulotining 2-5 foiziga teng.

Ushbu maqolaning maqsadi kripto aktivlar orqali pul yuvishning zamonaviy usullarini tahlil qilish, xalqaro tartibga solish harakatlarini baholash hamda mavjud muammolar va yechimlarni aniqlashdan iborat.

2. KRIPTO AKTIVLAR ORQALI PUL YUVISHNING BOSQICHLARI

An'anaviy moliyaviy tizimda bo'lgani kabi, kriptovalyuta orqali pul yuvish ham uch asosiy bosqichdan iborat: joylashtirish, qatlamlash va integratsiya. Biroq, kripto muhitida bu bosqichlar o'ziga xos xususiyatlarga ega.

2.1. Joylashtirish bosqichi

Bu bosqichda noqonuniy mablag'lar birinchi marta moliyaviy tizimga kiritiladi.

Kriptovalyuta kontekstida jinoyatchilar noqonuniy naqd pullarni kripto aktivlarga aylantiradilar. Buning uchun Bitcoin bankomatlari (ATM), peer-to-peer (P2P) birjalar, KYC talablariga rioya qilmaydigan birjalar yoki bevosita qazib olish (mayning) operatsiyalari ishlatiladi.

2.2. Qatlamlash bosqichi

Bu eng murakkab bosqich bo'lib, mablag'larning noqonuniy manbai yashiriladi.

Chainalysis hisobotiga ko'ra, jinoyatchilar bir qancha usullardan foydalanadilar: mikserlar (tumblerlar) orqali turli foydalanuvchilarning mablag'larini aralashtirish; zanjirli almashtirishlar – mablag'larni turli blokcheyn tarmoqlari o'rtasida ko'chirish; maxfiylik tangalari ga o'tkazish; hamda ko'p bosqichli “sakrashlar” – mablag'larni ko'plab oraliq hamyonlar orqali uzatish.

2.3. Integratsiya bosqichi

“Yuvilgan” mablag'lar qonuniy iqtisodiyotga qayta kiritiladi. Bu kriptovalyutani fiat valyutaga aylantirish, tovar va xizmatlarni sotib olish, soxta ICO (Initial Coin Offering) loyihalar orqali mablag'larni qonuniylashtirish yoki NFT tranzaksiyalari orqali amalga oshirilishi mumkin.

3. ASOSIY PUL YUVISH USULLARI VA TENDENSIYALAR

3.1. Mikserlar va tumblerlar

Mikserlar turli foydalanuvchilarning kriptovalyutalarini aralashtirish orqali mablag'larning kelib chiqishi va egasini aniqlashni qiyinlashtiradigan xizmatlardir. Chainalysis ma'lumotlariga ko'ra, 2022-yilda mikserlar eng yuqori darajaga yetib, faqat aprel oyida 1,5 milliard dollardan ortiq qiymat qabul qilgan. 2022-yilda Tornado Cash ga sanksiya qo'yilganidan so'ng foydalanish keskin kamaygan bo'lsa-da, 2024-yilda mikserlar yana qayta jonlanishni boshdan kechirmoqda.

3.2. Maxfiylik tangalari

Monero va Zcash kabi maxfiylik tangalari foydalanuvchilarning shaxsiy ma'lumotlari va tranzaksiyalarini yashirish uchun ilg'or texnologiyalardan foydalanadi.

Monero xususan KYC talablariga rioya qilmaydigan tezkor almashtiruvchilar (instant exchangers) orqali faol ishlatilmoqda. Ko'pgina birjalar, jumladan Binance, Monero ni noqonuniy maqsadlarda ishlatilishi xavfi tufayli ro'yxatdan chiqargan.

3.3. Zanjirlararo ko'priklar

Kripto ko'priklari turli blokcheyn tarmoqlari o'rtasida aktivlarni o'tkazish imkonini beradi. Jinoyatchilar bu ko'priklardan mablag'larning kelib chiqishini yashirish uchun tobora ko'proq foydalanmoqda. 2023-yilda Shimoliy Koreyaga bog'liq TraderTraitor guruhi tomonidan amalga oshirilgan hujum bunday murakkab usullarning yorqin namunasidir.

3.4. Stablecoinlarning o'sib borayotgan roli

FATF'ning 2025-yildagi hisobotiga ko'ra, stablecoinlarning jinoyatchilar tomonidan ishlatilishi keskin oshgan va on-cheyn noqonuniy faoliyatning katta qismi endi stablecoinlar bilan bog'liq. Xitoy pul yuvish tarmoqlari (CMLNs) 2025-yilda 16,1 milliard dollardan ortiq noqonuniy kriptovalyuta mablag'larini qayta ishlagan bo'lib, ular stablecoinlarni yer osti bank tizimlari uchun hisob-kitob qatlami sifatida ishlatgan. Rossiyaga bog'liq A7A5 stablecoini esa birinchi yilida 100 milliard dollardan ortiq tranzaksiya amalga oshirgan.

3.5. DeFi protokollari va markazlashtirilmagan birjalar

Chainalysis tahlillariga ko'ra, DeFi protokollariga noqonuniy mablag'larning ulushi yildan-yilga o'sib bormoqda. Biroq, DeFi'ning tabiiy shaffofligi uni mablag'larning harakatini yashirish uchun zaif tanlov qiladi. Shunga qaramasdan, jinoyatchilar markazlashtirilmagan birjalar (DEX) va DeFi platformalaridan chekinish nuqtasi sifatida foydalanishda davom etmoqda.

4. STATISTIK MA'LUMOTLAR VA TENDENSIYALAR

Quyidagi jadvalda so'nggi yillardagi kripto aktivlar orqali pul yuvish hajmining dinamikasi keltirilgan:

Ko'rsatkich	2022	2023	2025
Noqonuniy manzillardan xizmatlarga yuborilgan mablag'lar	\$31,5 mlrd	\$22,2 mlrd	\$158 mlrd*
Markazlashtirilgan birjalarga ulush	Yuqori	Barqaror	Barqaror
DeFi protokollariga ulush	O'sish boshlandi	O'sish davom etdi	Sezilarli o'sish
Mikserlar faolligi	Eng yuqori daraja	Kamayish	Qayta o'sish

* Kroll hisoboti bo'yicha taxminiy ma'lumot. Manba: Chainalysis, Kroll (2025).

Chainalysis ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda 1 million dollardan ortiq noqonuniy kriptovalyuta qabul qilgan depozit manzillar soni 542 tadan 1425 taga oshgan. Bu ko'rsatkich pul yuvish faoliyatining depozit manzil darajasida kamroq konsentratsiyalashganini ko'rsatadi.

5. XALQARO TARTIBGA SOLISH TIZIMLARI

5.1. FATF standartlari va Tavsiya 15

FATF 2019-yilda AML/CFT standartlarini virtual aktivlar va VASP-larga nisbatan kengaytirdi. 2025-yil iyun oyida chop etilgan oltinchi maqsadli yangilanishga ko'ra, 117 ta yurisdiksiyadan 85 tasi (73 foizi) "Sayohat qoidasi"ni qonunchilikka tatbiq etgan. Bu yurisdiksiyalar global kripto bozorining taxminan 98 foizini tashkil etadi. Shunga qaramasdan, FATF litsenziyalash, ro'yxatga olish va VASP faoliyatini amalga oshiruvchi jismoniy yoki yuridik shaxslarni aniqlashda qiyinchiliklar mavjudligini ta'kidladi.

5.2. Yevropa Ittifoqining MiCA regulyatsiyasi

Yevropa Ittifoqining Kripto aktivlar bozori regulyatsiyasi (MiCA) 2024-yil oxirida to'liq kuchga kirdi va kripto aktivlar sohasidagi eng keng qamrovli qonunchilik bazasiga aylandi.

MiCA kripto xizmat ko'rsatuvchilar (CASP) uchun litsenziyalash talablari, stablecoin emitentlari uchun kapital talablari, shaffoflik va iste'molchilarni himoya qilish qoidalarini belgilaydi. 2025-yil boshiga kelib, Yevropa Ittifoqidagi kripto kompaniyalarning 65 foizdan ortig'i MiCA talablariga muvofiq kelgan. 2025-yil fevral oyigacha 50 dan ortiq kripto firmaning litsenziyas bekor qilingan bo'lib, buning asosiy sabablari AML yoki KYC talablariga rioya qilmaslik bo'lgan.

5.3. Sayohat qoidasi

FATF'ning 16-tavsiyasiga asoslangan "Sayohat qoidasi" VASP-lardan tranzaksiya yuboruvchi va qabul qiluvchi to'g'risidagi ma'lumotlarni to'plash, tekshirish va uzatishni talab qiladi. Yevropa Ittifoqi bu borada FATF talablaridan ham o'tib ketgan – barcha CASP-lar hech qanday minimal chegara bo'lmagan holda barcha kripto transferlari uchun "Sayohat qoidasi"ga rioya qilishi shart. Bu amalda 2024-yil 30-dekabrda kuchga kirgan.

5.4. AML huquqni muhofaza qilish harakatlari

2025-yilda global AML/CFT, sanksiyalar va mijozlarni tekshirish qoidalarini buzganlik uchun jarimalar jami 3,8 milliard dollarni tashkil etdi. Kriptoalyuta sektori eng og'ir jazolarga duch keldi – global miqyosda 1 milliard dollardan ortiq jarima qo'yildi. AQSh jarimalar miqdorini 61 foizga kamaytirgan bo'lsa, EMEA va APAC mintaqalarida jarimalar mos ravishda 767 foiz va 44 foizga oshdi.

6. ASOSIY MUAMMOLAR VA CHEKLOVLAR

Kripto aktivlar orqali pul yuvishga qarshi kurashda bir qator jiddiy muammolar mavjud.

Birinchidan, regulyativ arbitraj – ba'zi VASP-lar zaifroq AML nazoratiga ega yurisdiksiyalarga ko'chib o'tadi yoki to'liq offshorda ishlaydi. FATF'ning 2025-yildagi baholanishiga ko'ra, baholanganlarning 75 foizi faqat qisman muvofiq yoki nomuvofiq darajada edi.

Ikkinchidan, texnologik murakkablik – ko'p zanjirli operatsiyalar, DeFi protokollarining noaniq huquqiy maqomi va psevdonimlik tranzaksiyalarni kuzatishni qiyinlashtiradi.

Jinoyatchilarning tobora professionallashishi, shu jumladan firibgarlik-xizmat sifatida modellari ham bu muammoni yanada kuchaytirmoqda.

Uchinchidan, huquqiy bo'shliqlar – AQShda Digital Asset Market CLARITY Act 2025-yil iyulda Vakillar palatasidan o'tgan, ammo Senatda to'xtab qolgan. Ko'plab mamlakatlarda investitsiya maslahatchilari uchun AML talablari hali joriy etilmagan, bu esa yuqori qiymatli va xususiy fond kanallari orqali noqonuniy mablag'lar oqimiga imkon bermoqda.

7. BLOKCHEYN TAHLILI VA TEXNOLOGIK YECHIMLAR

Kripto pul yuvishga qarshi kurashning eng samarali vositalaridan biri blokcheyn tahlili texnologiyasidir. An'anaviy moliyaviy tizimlarga nisbatan, kriptoalyuta orqali pul yuvishni blokcheynning shaffofligi tufayli yuqori aniqlik va tezlik bilan kuzatish va tahlil qilish mumkin.

Chainalysis Reactor, TRM Labs va boshqa platformalar tergov organlariga kriptoalyuta tranzaksiyalarini bir nechta blokcheynlar bo'ylab kuzatish, atribut qilish va real vaqtda razvedka ma'lumotlarini olish imkonini beradi. FATF'ning 2025-yil noyabr oyida chop etilgan aktivlarni qaytarish bo'yicha yangi yo'riqnomasida virtual aktivlarni tergov jarayoni davomida alohida aktiv sinfi sifatida ko'rib chiqish tavsiya etilgan.

Bundan tashqari, davlat va xususiy sektor hamkorlik modellari (PPP) real vaqtda kripto jinoyatlarga javob berish imkonini kengaytirmoqda.

8. XULOSA VA TAVSIYALAR

Kripto aktivlar orqali pul yuvish global moliyaviy tizim uchun jiddiy va o'sib borayotgan tahdidir. Tadqiqot natijalari quyidagi xulosalarga olib keladi:

Birinchi, jinoyatchilarning usullari tobora murakkablashib bormoqda – stablecoinlar, zanjirlararo ko'priklar, maxfiylik tangalari va DeFi protokollari orqali mablag'larning harakatini yashirish tobora samarali bo'lmoqda. Ikkinchi, xalqaro tartibga solish tizimlari sezilarli rivojlanmoqda – FATF standartlari, MiCA regulyatsiyasi va "Sayohat qoidasi" muhim qadamlar bo'ldi. Biroq, regulyativ arbitraj va huquqiy bo'shliqlar hali ham jiddiy muammo bo'lib qolmoqda.

Uchinchi, blokcheyn tahlili texnologiyalari tergov va nazorat organlari uchun kuchli vosita bo'lib xizmat qilmoqda, ammo ularning samaradorligi xalqaro hamkorlik darajasiga bog'liq.

Tavsiyalar: Barcha yurisdiksiyalarda FATF standartlarini to'liq tatbiq etish; VASP-larning litsenziyalash va nazorat tizimlarini kuchaytirish; blokcheyn tahlili vositalarini huquqni muhofaza qilish organlariga keng joriy etish; davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash; hamda xalqaro miqyosda aktivlarni muzlatish va qaytarish mexanizmlarini takomillashtirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Chainalysis. (2024). 2024 Crypto Money Laundering Report. <https://www.chainalysis.com/blog/2024-crypto-money-laundering/>
2. Chainalysis. (2024). Money Laundering and Cryptocurrency: Trends and New Techniques for Detection and Investigation. <https://www.chainalysis.com/blog/money-laundering-cryptocurrency/>
3. Kroll. (2026). The Money Laundering Surge: Crypto, Enforcement Gaps and the Road Ahead. <https://www.kroll.com/en/publications/financial-compliance-regulation/the-money-laundering-surge-crypto-enforcement-gaps>
4. FATF. (2025). Targeted Update on Implementation of the FATF Standards on Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers. <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/targeted-update-virtual-assets-vasps-2025.html>
5. FATF. (2025). Asset Recovery Guidance and Best Practices. Paris: FATF.
6. ESMA. (2025). Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA). <https://www.esma.europa.eu/esmas-activities/digital-finance-and-innovation/markets-crypto-assets-regulation-mica>
7. TRM Labs. (2025). Money Laundering – Glossary. <https://www.trmlabs.com/glossary/money-laundering>
8. TRM Labs. (2025). FATF Updates on Recommendation 15 Implementation. <https://www.trmlabs.com/resources/blog/fatf-updates-on-recommendation-15-implementation>
9. Sumsb. (2025). FATF Travel Rule: Crypto Compliance in 2026. <https://sumsub.com/blog/what-is-the-fatf-travel-rule/>

10. Sumsb. (2025). Crypto Regulation in 2026: What Changed and What's Ahead. <https://sumsub.com/blog/global-crypto-regulations/>
11. Coinlaw.io. (2025). FATF Guidelines on Virtual Assets Statistics 2025. <https://coinlaw.io/fatf-guidelines-on-virtual-assets-statistics/>
12. Coinlaw.io. (2025). EU MiCA Regulations Statistics 2025. <https://coinlaw.io/eu-mica-regulations-statistics/>
13. Chainalysis. (2025). 2025 Crypto Regulatory Round-Up. <https://www.chainalysis.com/blog/2025-crypto-regulatory-round-up/>
14. Cyfrin. (2025). MiCA Regulation Explained: A Guide to EU Crypto Compliance. <https://www.cyfrin.io/blog/mica-regulation-explained-a-guide-to-eu-crypto-compliance>
15. CNBC. (2024). Crypto is Increasingly Being Used for Money Laundering. <https://www.cnbc.com/2024/07/16/crypto-is-increasingly-being-used-for-money-laundering>
16. SCIRP. (2025). Cryptocurrency and Money Laundering. Journal of Financial Crime. <https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=140794>
17. University of Miami Business Law Review. (2025). Money Laundering and Cryptocurrency: Typologies and Course of Action. <https://repository.law.miami.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1469&context=umblr>
18. Fincrim Central. (2025). FATF 2025: Virtual Asset Money Laundering Risks Demand Tougher Action. <https://fincrimcentral.com/fatf-virtual-assets-aml-update-2025/>